

## V. KONFERENCIJA EUROPSKIH REGISTRARA<sup>1</sup> (Madrid, studeni 2006.)

MARKITA FRANULIĆ = Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb



sl. 1. - 3. Nacionalni muzej Centro de Arte Reina Sofia u čijemu se auditoriju održavala Peta konferencija europskih registrara, 13. i 14. studenoga 2006., Madrid

Peta konferencija, posvećena i namijenjena specifičnom profilu muzejskih stručnjaka – muzejskim registrarima, održana je u Madridu 13. i 14. studenoga 2006. Organizirali su je španjolsko Ministarstvo kulture – Uprava za državne muzeje i Uprava za umjetničke muzeje i kulturna dobra, Nacionalni muzej Prado, Fundacija Thyssen-Bornemisza, Udruženje registrara španjolskih muzeja i kulturnih institucija (ARMICE) te Nacionalni muzej Centro de Arte Reina Sofia, u čijemu se auditoriju konferencija i održala (a koji je poznat i po tome što je u njemu izložena glasovita Picassova *Guernica*). Prethodne konferencije održane su u Londonu (1998.), Parizu (2000.), Rimu (2002.) i Wolfsburgu, u Njemačkoj (2004.), a teme kojima su se bavile su: podrijetlo umjetnina, osiguranje i “mobilnost” muzejske građe te zajednički europski formular za posudbu građe. Zanimljivo je da je osnutak udruženja španjolskih registrara (kao i njemačkih i talijanskih) potaknut upravo organiziranjem konferencija u tim zemljama.

Petom skupu prisustvovalo je gotovo 500 sudionika iz 23 zemlje, i to ne samo iz Europe, nego i iz SAD-a, Kanade i Južne Amerike. Razlog tako velikom zanimanju bila je tema od općeg interesa – posudba i osiguranje muzejske građe prilikom razmjene i gostovanja izložbi te, s tim povezana, državna osiguranja – EU Collection Mobility Project. Konferenciji je, osim muzejskih stručnjaka, prisustvovao i znatan broj predstavnika tvrtki koje se bave proizvodnjom i distribucijom opreme za pakiranje muzejskih predmeta i špedicijom.

Među sudionicima njih 40 posto bilo je iz Španjolske, a od ukupno 36 predavača (iz desetak europskih zemalja) i moderatora 20 ih je bilo Španjolaca. Naravno, održavanje konferencije u Španjolskoj bila je prilika za bolje upoznavanje rada i problema španjolske muzejske zajednice.

Konferencija je bila podijeljena na deset sesija: 1. Muzeološki program i arhitektura: kako povezati dobar arhitektonski projekt i specifične potrebe muzeja; 2. Muzejski registrar: postoji li ta profesija zaista u Španjolskoj? Španjolski stručnjaci, sličnosti i razlike u usporedbi s onima u drugim europskim zemljama; 3. Prezentacija ARMICE-a – udruženja registrara španjolskih muzeja i kulturnih institucija; 4. Arheološke, numizmatičke, etnografske i znanstvene zbirke te zbirke suvremene umjetnosti... specifični problemi, pohrana i sustavi zaštite; 5. Od kvantitete

<sup>1</sup> U tekstu se koristi pojam registrar jer u Hrvatskoj ne postoji zvanje ni zanimanje koje bi potpuno odgovaralo poslu što ga obavlja registrar. U hrvatskim muzejima najbliže mu je zvanje dokumentarista, ali među njima postoji znatna razlika, što se vidi u tekstu,

do kvalitete: upravljanje kvalitetom u muzejima (4. i 5. sesija održavale su se paralelno); 6. Što radimo sa zbirkama kad nemamo dovoljno prostora? Čuvaonica u muzejima i izvan njih: upravljanje, smještaj, zaštita i nadzor; 7. Informativna sesija: EU Collection Mobility Project – zaključci sastanaka u Manchesteru 2005. i Helsinkiju 2006.; 8. Posudba: zašto i kome? Posudbe kulturnih dobara – problemi upravljanja i novi zahtjevi; 9. Carinski postupci: stanje i budući trendovi; 10. Informativna sesija: Hoće li europsko osiguranje (EU Indemnity) ikada biti postignuto? Državno osiguranje: sažetak i novosti.

Već je iz nabrojanih tema uočljivo koji su najaktualniji poslovi i problemi kojima se bave europski registrari: poslovi vezani za izložbe – pakiranje i zaštita građe, ugovori o posudbi i osiguranju te postupci i poslovi koji će olakšati posudbu i razmjenu građe te pojeftiniti organizaciju izložbi. Oni se bave i dokumentacijskim poslovima poput onih u hrvatskim muzejima: u Španjolskoj je u tijeku implementacija DOMUS-a, računalnog programa za obradu muzejske građe, koju vodi Ministarstvo kulture. No poslovi primarne i sekundarne dokumentacije nisu gorući problemi europskih muzeja.

## 1. Muzejska arhitektura i muzeološki plan

Problemu je pristupljeno s različitih pozicija – direktora muzeja, arhitekta, kustosa i registrara.

Španjolci su istaknuli važnost muzeološkog plana (španjolsko je Ministarstvo kulture izradilo i objavilo priručnik za izradu muzeološkog plana, dostupan na španjolskome, na mrežnoj stranici: <http://www.mcu.es/museos/MC/PM/index.html>) te multidisciplinarnog tima koji sudjeluje u cijelom procesu projektiranju muzeja. Naglašeno je da bez cjelovitoga muzeološkog programa koji uzima u obzir specifičnost građe i budući rast fondova uopće ne bi trebalo započinjati projektiranje muzeja. Nedovoljna suradnja arhitekata s kustosima, tj. muzejskim stručnjacima koji imaju određene potrebe vezane za upravljanje zbirkom, opći je problem. Neosporno je da suvremena muzejska zgrada ne samo udomljuje muzejske predmete, nego je i sama spomenik, dio zajednice, obilježje grada.

Direktor Muzeja u Léonu Luis Grau iz iskustva u radu na proširenju muzeja u kojemu radi izdvojio je sljedeće zahtjeve kojima arhitekt mora udovoljiti, bez obzira na to je li riječ o gradnji novog muzeja ili o rekonstrukciji postojećega: arhitektura se mora moći prilagoditi potrebama muzeja bez žrtvovanja estetske komponente; arhitekt mora voditi brigu o muzejskoj građi, ljudima i odnosima, mora osigurati uvjete za ostvarivanje funkcija muzeja i dostupnosti građe radi što bolje komunikacije poruke muzeja i predmeta te za njezinu sigurnost. Predmeti moraju biti zaštićeni i sigurni, ali prilikom njihova izlaganja potrebno je voditi brigu i o tome da izložba bude užitak za publiku.

Stephen Dunn, glavni registrar muzeja Tate Modern iz Londona, iznio je iskustva stečena od 2000. g., otkad je zgrada nekadašnje termoelektrane preinačena u muzej koji godišnje posjeti oko 1,8 milijuna posjetitelja i koji prosječno organizira šest velikih izložbi i nekoliko manjih u godini. Arhitektonska rješenja prostora za ukrcaj i iskrcaj djela, veličina dizala, položaj i, primjerice, visina izložbenih dvorana imaju veliku ulogu prilikom organizacije izložbi (transporta, komunikacije, osvjetljenja, čišćenja), a ona mogu biti i presudni činilac u ograničavanju izlagačkih ambicija. Primjer Tate Moderna pokazuje da se, unatoč pažljivom planiranju i vrhunskome arhitektonskom timu, ne mogu izbjeći situacije i rješenja koja se tijekom rada pokazuju kao ograničenje.

U raspravi nakon izlaganja istaknuto je da arhitekt, prije nego što započne projektiranje, mora znati koja je ideja vodilja (misija) muzeja te da mora surađivati sa svim profilima muzejskih stručnjaka. Estetska komponenta građevine ne smije biti podređena (neizostavnoj) funkcionalnosti – potrebna je i važna kreativnost koja arhitekturu razlikuje od građevinarstva.

## 2. Profesija registrar u Španjolskoj i usporedba s drugim europskim zemljama / 3. Prezentacija ARMICE-a

Radno mjesto muzejskog registrara uvedeno je u Velikoj Britaniji prije otprilike 25 godina, po uzoru na tu profesiju u SAD-u, a stručno udruženje United Kingdom Registrars Group (UKRG) utemeljeno je 1991. Ta se profesija tijekom 1990-ih godina proširila Europom, a stručne udruge osnovane su i u Francuskoj, Italiji, Njemačkoj i nekim drugim zemljama. Posao registrara kombinacija je dokumentarističkoga i pravničkog posla, poslova vezanih za preventivnu zaštitu, organizaciju i komunikaciju. Poslovi registrara obuhvaćaju inventiranje građe i vođenje dokumentacije, koordinaciju izložbi, logističku potporu i organizaciju transporta, brigu za ugovore o osiguranju prilikom posudbi, pratnju izložbi tijekom transporta. Registrar je poveznica između kustosa, konzervatora/ restauratora, muzejskog tehničara i onoga tko posuđuje građu. Valja napomenuti da najviše registrara radi u umjetničkim muzejima te da je potreba za njima u toj vrsti institucija i najveća, upravo zbog najveće "mobilnosti" umjetnina, tj. njihovih čestih posudbi i transporta za izložbe.

Postoji i Europski komitet registrara koji se bavi problematikom vezanom za tu profesiju u javnome i privatnom sektoru.

U Španjolskoj se registrari bave dokumentacijom, pisanjem izvještaja, vođenjem knjiga, posudbama, nadgledanjem pakiranja, ukrcaja i transporta muzejske građe. Registrari, međutim, službeno ne postoje kao profesija, ali





postoje osobe koje rade navedene poslove. U španjolskim se muzejima nastoji spriječiti prevelika specijalizacija poslova; prevladavaju kustosi koji praktički obavljaju sve vrste muzejskih poslova: one vezane za temeljnu struku, administraciju, zaštitu i druge, dok je broj tehničkog osoblja nedostatan. I u Španjolskoj se polaže stručni – državni ispit.

Sve je više posudbi među muzejima, i to je jedno od najaktualnijih pitanja na koje struka u Španjolskoj mora odgovoriti. Ugovori i procedura nisu standardizirani nego se izrađuju na temelju međunarodnih standarda, no ne podupire ih legislativa.

U Kataloniji profesija registrara postoji petnaestak godina, a njezini se počeci podudaraju s porastom broja i opsega izložaba. Uz studij muzeologije, postoje i tečajevi za registrare, ali oni nisu službeno priznati. Muzejski zakon iz 1990. g. definira funkcije muzeja i najmanji broj stručnog osoblja. Jedno od muzejskih radnih mjesta je registrar, za koje je potrebna edukacija, ali zakon ne određuje kakva je i gdje se ona stječe. Sve se svodi na to da se znanja usvajaju praktičnim radom u muzeju. Registrari u Kataloniji zaduženi su za osiguranje predmeta prilikom transporta i posudbi, provedbu natječaja (za postav izložbi, špediciju i sl.), sastavljaju ugovore, kreiraju godišnji proračun za transport i sl.

U Italiji je udruženje registrara – *Registrarte* osnovano 2000. g. Ta profesija, kao i sam njezin naziv, u toj su zemlji do tada bili nepoznanica. Registrari u toj zemlji obavljaju praktične, logističke i administrativne poslove vezane za izložbe. Izrađene su smjernice za administriranje posudbi, a objavljen je i priručnik za registrare.

U Italiji nema specifičnog obrazovanja za to zvanje niti ga je država priznala, a među onima koji taj posao rade najviše je povjesničara umjetnosti i konzervatora. Stoga je zaključeno da je muzejski curriculum potrebno prilagoditi stvarnim potrebama muzeja.

Poslovi registrara u Švicarskoj obuhvaćaju vođenje inventarnih knjiga i baza podataka, knjige ulazaka i izlazaka, proceduru vezanu za akvizicije, izradu različitih izvještaja i analiza, suradnju sa svim odjelima muzeja i s vanjskim institucijama. Nema posebnog obrazovanja, osim povremenih tečajeva na fakultetima. Iskustvo se stječe praktičnim radom u muzeju pod vodstvom mentora. Švicarski registrari, njih dvadesetak, osnovali su udruženje koje će organizirati sljedeću europsku konferenciju 2008. g.

U Njemačkoj je udruženje registrara osnovano nakon kongresa u Wolfsburgu 2004. g. U Francuskoj registrari djeluju desetak godina, a državni su muzeji ustrojili službe registrara. U Poljskoj postoje od 2000. g., ali nisu službeno registrirani; najviše se bave osiguranjem građe prilikom transporta.

#### 4. Upravljanje kvalitetom u muzejima

U upravljanju kvalitetom rada muzeja istaknuta je važnost ISO standarda i mogućnost njihove implementacije. Međunarodno priznata norma ISO 9001:2000 općenita je norma koja se sastoji od skupa standardiziranih zahtjeva što ih moraju zadovoljiti sustavi upravljanja kvalitetom. Ona se ne odnosi na određeni proizvod već se primjenjuje na sve vrste proizvodnih i uslužnih djelatnosti, pa tako i na rad muzeja. Ostali standardi u toj obitelji standarda pokrivaju specifične aspekte kao što su osnovna pravila i vokabular, poboljšanje izvedbe, dokumentacija, obuka te financijski i ekonomski aspekti. Certifikat ISO 9001:2000 dokazuje da je neki sustav upravljanja kvalitetom sukladan zahtjevima iz norme i da je usklađen s propisima.

Muzej bi trebao donijeti dokument kojim, na temelju međunarodno priznatih standarda, standardizira proizvode i procese. Taj se dokument može odnositi na djelatnosti i usluge, može obuhvaćati upute za potrošnju energije (što je važno prilikom projektiranja zgrade), sigurnost radne okoline, mjere zaštite od požara, postupak s opasnim tvarima te pristup zgradi i pojedinim njezinim dijelovima.

U Španjolskoj postoje primjeri muzeja koji su dobili spomenuti ISO certifikat. No pretpostavkom kvalitete u toj se zemlji smatraju muzeološki plan, DOMUS – standard i program za obradu muzejske građe i ARMICE.

Osim primjene standarda, važna je i samoevaluacija i evaluacija vanjskih stručnjaka i korisnika. Kvaliteti rada pridonosi i uloga kulturnih politika lokalne i državne uprave.

Anne de Wallens iz Louvrea govorila je o standardizaciji kulturnih dobara na europskoj razini, čiji je cilj razmjena dobara i usluga uklanjanjem tehničkih barijera. CEN – europski odbor za standarde, osnovao je 2004. g. Tehnički komitet 346, koji se bavi područjem zaštite kulturne baštine, a u njegovom sastavu djeluje pet radnih grupa: za opće smjernice i terminologiju, za materijale artefakata, za razvoj metoda i produkata, za okoliš te za transport i pakiranje.

#### 5. Što radimo sa zbirkama kad nemamo dovoljno prostora? Čuvaonica unutar i izvan muzeja: upravljanje, smještaj i nadzor

Sesija je bila posvećena čuvaonicama, upravljanju njima i kontroli uvjeta čuvanja građe. Posebno su obrađene dugoročne posudbe, a većina predstavljenih primjera bila je španjolska. Naime, nema muzeja koji bi imao dovoljno prostora za čuvaonice. Rješenja za to su dugoročne posudbe, decentralizacija, tj. osnivanje područnih zbirki, odnosno stalnih izložbi, te dislocirane čuvaonice. Posljednje rješenje otežava kustosima i registrarima upravljanje zbirkama. Stoga su važne inicijative i rezultati vezani za europski projekt *Mobility of Collections*, čemu su na različite načine bile posvećene posljednje tri sesije konferencije. Posudbe potiču kulturnu raznolikost, što bi trebalo postati dodanom vrijednošću muzejskih fondova i programa. Posudbe mogu biti svojevrsno rješenje za građu koja je zbog bilo kojih razloga izvan matične zemlje. Pri tome se važno držati načela reciprociteta.

Predstavljen je primjer muzeja Prado, koji proživljava duboku transformaciju što se očituje i u politici posudbe građe. Muzej je mnogo godina zbog nedostatka prostora imao disperziranu građu, ne samo u dislociranim čuvaonicama nego i u školama, veleposlanstvima, upravnim zgradama, crkvama, u vojnoj upravi i sl. To je rezultiralo nepoznavanjem građe, nedefiniranom politikom posudbe i, dakako, strahom od gubitka i oštećenja građe. Muzej je stoga donio plan upravljanja disperziranim zbirkama: napravljena je analiza stanja i popis, osnovan je stručni tim, napravljen plan upravljanja, predmeti su fotografirani; donesen je plan revizije građe (svakih pet godina), obnovljeni su ugovori i provedena revizija dokumentacije. Osnovat će se i centar za upravljanje disperziranom građom koji će provoditi istraživanja te građe, voditi konzervaciju i posudbe za povremene izložbe. Muzej Prado sve više predmeta (koji, dakako, ne pripadaju najvišoj kategoriji) dugoročno posuđuje regionalnim i lokalnim muzejima u Španjolskoj za popunjavanje njihovih stalnih postava, a sve su češći zahtjevi i za dugoročnim posudbama u inozemstvo. Dugoročnim posudbama mora prethoditi temeljita revizija građe i njezina klasifikacija.

Sljedeći primjer bio je novi kompleks čuvaonica Njemačkoga povijesnog muzeja iz Berlina, koji je tijekom svoje tristogodišnje povijesti prikupio oko 750 000 predmeta. Čuvaonice su udaljene od muzeja, smještene u nekadašnjim vojarnama, gdje su ostvareni odgovarajući uvjeti za njihovo čuvanje: dovoljno prostora prilagođenoga različitoj vrsti građe, dugoročna zaštita građe neizložene u postavu, dostupnost za česte povremene izložbe. U sklopu čuvaonica je i studio za fotografiranje predmeta. Svi su predmeti upisani u bazu podataka te se s pomoću nje i fizički pronalaze. Dislociranost znači određene probleme zaštite prilikom transporta do muzeja, no razrađen je sustav "upravljanja transportom" koji se pokazao uspješnim već prilikom nedavnog postavljanja novoga stalnog postava, kada je iz čuvaonica u muzej prebačeno oko 8 000 predmeta.

*Permanent exhibition centri* postali su važan segment izložbenih aktivnosti velikih muzeja. Primjer ruskoga Ermitaža pokazuje različite načine promocije građe izvan zgrade muzeja. Podružnice muzeja, u suradnji sa stranim partnerima, otvorene su u Amsterdamu, Londonu i Las Vegasu. Muzej je otvorio izložbeno-edukacijske centre i u nekim ruskim gradovima. Izgradnjom velike sedmerokatne čuvaonice od 16 000 m<sup>2</sup> spremišnog prostora olakšan je pristup građi i poboljšana njezina zaštita, a omogućen je i djelomičan pristup posjetitelja djelima koja se rjeđe izlažu.

Specifičan je primjer i Muzej Guggenheim u Bilbao, koji u stalnom postavu izlaže umjetnine u vlasništvu američkog muzeja. Zbog toga su djela u stalnom postupku posudbe i u carinskome režimu tako da se služba registrara specijalizirala za posao koji je vrlo specifičan i zahtijeva dobro poznavanje pravno-carinskih propisa te suradnju s različitim službama izvan kulturnog sektora.

#### **6. – 10. EU Collection Mobility Project**

Program zemalja članica EU *Mobility of the Collection* jedna je od najaktualnijih i najintragantnijih tema konferencije, između ostaloga i zato što je riječ o jednome od najvažnijih kulturnih projekata muzejske zajednice u EU. Na konferenciji u Madridu predstavljeni su postignuti rezultati, zaključci konferencija i radnih grupa koje se bave tom problematikom te izloženi planovi za budućnost, program i preduvjeti za njihovu praktičnu realizaciju.

Zbog važnosti projekta na europskoj razini smatrali smo da ga je potrebno posebno predstaviti. Više o tome u tekstu Projekt *EU Mobility of the Collection – Mobilnost zbirke* u ovom broju Informatice Museologice, str. xx.

Primljeno: 1. prosinca 2007.

#### **5<sup>TH</sup> EUROPEAN MUSEUM REGISTRARS' CONFERENCE IN MADRID, NOVEMBER 2006**

The fifth conference dedicated to and meant for a particular profile of museumists – museum registrars – was held in Madrid, November 13 and 14, 2006. It was organised by the Spanish Ministry of Culture – State Museums Directorate and the Art Museums and Cultural Properties Directorate, the Prado National Museum, the Thyssen-Bornemisiz Foundation, the Association of Registrars of Spanish Museums (ARMICE) and the Queen Sofia National Museum Art Centre. It was attended by 500 visitors from 23 countries, not only from the Europe but also the USA, Canada and South America. The reason for the big attendance was a topic of general interest – the loan and insurance of museum material during exchange and tours of exhibitions and government insurance, a related topic, within the EU Collection Mobility Project.

The conference was organised into 10 sessions: 1. Museological programme and architecture – how to link a good architectural design and the specific needs of the museum; 2. Museum registrars: does this professional really exist in Spain? Spanish experts, similarities to and differences from those in other European countries. 3. Presentation of ARMICE, Association of Registrars of Museums and Cultural Institutions of Spain. 4. Archaeological, numismatic, ethnographic and scientific collections and collections of contemporary art – specific problems of storage and protection. 5. From quantity to quality – quality management in museums (sessions 4 and 5 went on in parallel). 6. What do we do with collections when we do not have sufficient space? Stores in museums and outside them; management, location, protection and surveillance; 7. Information session: EU Collection Mobility Project: conclusions of the 2005 Manchester and 2006 Helsinki meetings; 9. Loans: why and who to? Loans of cultural properties: problems of management and new requirements. 9. Customs procedures: the present state and future trends. 10. Information session: Will EU Indemnity ever be achieved? State insurance – summary and novelties.

The article reports on the problem areas discussed in each individual session, and in detail the profession of registrar is presented in Spain (including Catalonia), Italy, Switzerland and Germany. The EU Collection Mobility project, because of its importance at the European level, is discussed in a separate article in the same issue of the journal.